

Χάρος αειχώρας

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΟΜΟΣ 3
VOLUME 3

ΤΕΥΧΟΣ 1
ISSUE 1

ΜΑΪΟΣ 2004
MAY 2004

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΚΟΚΚΩΣΗΣ ΧΑΡΗΣ

ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ ΗΛΙΑΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΠΕΤΡΑΚΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ

ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αραβαντινός Αθανάσιος	- ΕΜΠ
Ανδρικόπουλος Ανδρέας	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασενχόβεν Λουδοβίκος	- ΕΜΠ
Γιαννακούρου Τζίνα	- ΥΠΕΧΩΔΕ
Γιαννιάς Δημήτρης	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δελλαδέτσημας Παύλος	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Δεμαθής Ζαχαρίας	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Ιωαννίδης Γιάννης	- Tufts University, USA
Καλογήρου Νίκος	- ΑΠΘ
Καρύδης Δημήτρης	- ΕΜΠ
Κοσμόπουλος Πάνος	- ΔΠΘ
Κουκλέλη Ελένη	- University of California, USA
Λαμπριανίδης Λόης	- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λουκάκης Παύλος	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Λουρή Ελένη	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μαντουβάλου Μαρία	- ΕΜΠ
Μελαχροινός Κώστας	- University of London, Queen Mary, UK
Μοδινός Μιχάλης	- Εθν. Κέντρο Περιβ. και Αειψ. Ανάπτυξης (ΕΚΠΙΑΑ)
Μπριασούλη Ελένη	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Παπαθεοδώρου Ανδρέας	- University of Surrey, UK
Πρεβελάκης Γεώργιος-Στυλ.	- Universite de Paris I, France
Φωτόπουλος Γιώργος	- Πανεπιστήμιο Πατρών
Χαστάογλου Βίλμα	- ΑΠΘ

Διεύθυνση:

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας

και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ

Πεδιον Άρεως, 38334 ΒΟΛΟΣ

<http://www.prd.uth.gr/aeihoros> e-mail: aeihoros@prd.uth.gr

τηλ.: 24210 - 74456 fax: 24210 - 74380

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Επιστημονικό Περιοδικό

αειχώρος

Περιεχόμενα

	Εισαγωγή	4
	Πετράκος Γ.	6
	Περιφερειακές ανισότητες και περιφερειακή πολιτική στην Ελλάδα	
	Οικονόμου Δ.	32
	Η περιφερειακή διάσταση του Γ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης: Πρώτες εκτιμήσεις	
	Ψυχάρης Γ.	56
	Περιφερειακή πολιτική και περιφερειακά προγράμματα των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης της Ελλάδας: Αποτίμηση και προοπτικές	
	Ροβολής Α.	80
	Είναι "Οικονομική" η Οικονομική Ανάλυση του Χώρου; Περιφερειακή Επιτήρηση, Οικονομική Γεωγραφία και "Γεωγραφικά Οικονομικά"	
	Καραγάνης Α.	102
	Η επίδραση του χώρου στην αποτελεσματικότητα της παραγωγικής διαδικασίας στις μικροπεριφέρειες της ελληνικής οικονομίας	
	ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	
	Μανωλάς Γ., Τραγάκη Α.	130
	Η Οικονομική Πολιτική στο Χώρο της Ευρωζώνης: Θεσμική Βάση, Φορείς Δράσης και Πλαίσιο Πολιτικής	
	Μπαλτάς Ε.	158
	Η ανάλυση των υδατικών διαμερισμάτων της χώρας στην εφαρμογή της οδηγίας πλαίσιο για τα νερά	
	ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙΑ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	
	Ψυχάρης Γ.	
	ERSA, Πόρτο, 2004	182
	ERSA, Άμστερνταμ, 2005	184
	ERSA, Βόλος, 2006 (αναγγελία)	186
	ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	
	Ανδρικοπούλου Ε.	188
	Γ.Πετράκος, Γ. Ψυχάρης, Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα	
	Οικονόμου Δ.	194
	Γρ. Καυκαλάς (επ.), Ζητήματα Χωρικής Ανάπτυξης. Θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές	
	ΑΠΟΨΕΙΣ	198
	Συνέντευξη με τον Masahisa Fujita	200

Γιώργος Πετράκος και Γιάννης Ψυχάρης, 2004 **Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα** Κριτική, Αθήνα

Ελένη Ανδρικοπούλου

Καθηγήτρια, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Το βιβλίο "Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα" των Γιώργου Πετράκου και Γιάννη Ψυχάρη είναι ένα σημαντικό από πολλές απόψεις βιβλίο. Πρώτα απ' όλα ως προς το μέγεθος, είναι ένα βιβλίο 480 σελίδων και δεκατεσσάρων κεφαλαίων. Έπειτα, καλύπτει ένα μεγάλο εύρος θεμάτων, σχεδόν όλα όσα θα μπορούσε να σκεφθεί κανείς ότι έχουν σχέση με την περιφερειακή ανάπτυξη - από την κατάσταση των περιφερειακών ανισοτήτων μέχρι τις λεπτομέρειες της εφαρμογής της περιφερειακής πολιτικής. Τέλος, είναι ένα βιβλίο, με πλήθος στοιχείων, δεικτών, αναλύσεων και βιβλιογραφικών αναφορών, ιδιαίτερα χρήσιμο για όλους όσους, φοιτητές και ερευνητές, ασχολούνται με περιφερειακά θέματα.

Τα δεκατέσσερα κεφάλαια του βιβλίου μπορούν να χωριστούν, αν και οι συγγραφείς δεν το επιχειρούν οι ίδιοι, σε τρεις μεγάλες ενότητες που εξετάζουν: η πρώτη, το ζήτημα των περιφερειακών ανισοτήτων (κεφάλαια 1 έως 4), η δεύτερη, τη θεωρητική συζήτηση για την αναγκαιότητα, το πλαίσιο και τα εργαλεία της περιφερειακής πολιτικής (κεφάλαια 5 έως 8) και, η τρίτη, όλους τους παράγοντες που συμμετέχουν στην υλοποίηση της περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα (κεφάλαια 9 έως 12 και 14) και την Ευρωπαϊκή Ένωση (κεφάλαιο 13).

Οι περιφερειακές ανισότητες εξετάζονται καταρχήν ως θεωρητικό ζήτημα σε ένα μάλλον συνοπτικό για το μέγεθος του βιβλίου κείμενο (κεφάλαιο 1) και, στη συνέχεια, στα τρία επόμενα κεφάλαια παρουσιάζεται αναλυτικά η καταγραφή των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα νέα κράτη μέλη. Στο κεφάλαιο για την Ελλάδα (κεφάλαιο 2) παρουσιάζονται σε αναλυτικούς πίνακες ανά νομό και περιφέρεια της χώρας και σχολιάζονται στοιχεία και δείκτες που αφορούν την ευημερία, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, την παραγωγική διάρθρωση, το ανθρώπινο δυναμικό και την απασχόληση, τη γεωγραφία και το φυσικό περιβάλλον, τις κοινωνικές και παραγωγικές υποδομές. Στα επόμενα κεφάλαια που αφορούν τις περιφερειακές ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στα

νέα κράτη μέλη της (κεφάλαια 3 και 4), το βασικό κριτήριο που χρησιμοποιείται είναι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αλλά παράλληλα επιχειρείται μια ενδιαφέρουσα σε τεχνική επεξεργασία προσέγγιση των τάσεων σύγκλισης ή απόκλισης ανισοτήτων στο εσωτερικό κάθε χώρας και στο επίπεδο της ΕΕ. Και τα τρία αυτά κεφάλαια έχουν πλούσιες βιβλιογραφικές αναφορές και επιτρέπουν στον αναγνώστη να συνδεθεί με την τρέχουσα επιστημονική συζήτηση.

Τα επόμενα τέσσερα κεφάλαια συζητούν "θεωρητικά" μια σειρά από ζητήματα που αναφέρονται στον χαρακτήρα και τη λειτουργία της περιφερειακή πολιτικής. Τα δύο πρώτα κεφάλαια αναφέρονται στην αναγκαιότητα (κεφάλαιο 5) και τους στόχους (κεφάλαιο 6) της περιφερειακής πολιτικής και είναι, όπως και το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου, εξαιρετικά συνοπτικά και με περιορισμένες, συγκριτικά με τα υπόλοιπα κεφάλαια του βιβλίου, βιβλιογραφικές αναφορές. Αντίθετα, τα κεφάλαια που αναφέρονται στο πλαίσιο (κεφάλαιο 7) και, ιδίως, τα μέσα άσκησης της περιφερειακής πολιτικής (κεφάλαιο 8) είναι γραμμένα με άνεση και εκπληρώνουν περισσότερο τον "διδασκτικό" στόχο του βιβλίου.

Το κεφάλαιο 7 συγκεντρώνει μια ποικιλία θεμάτων που θεωρούνται ότι επηρεάζουν το πλαίσιο άσκησης της περιφερειακής πολιτικής και τα οποία, αν και ασύνδετα μεταξύ τους, έχουν ιδιαίτερη σημασία το καθένα ξεχωριστά, όπως η διεθνοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων, οι οικονομίες και αντιοικονομίες συγκέντρωσης, οι διαρθρωτικές μεταβολές και η τριτογενοποίηση της οικονομίας, οι χωρικές επιπτώσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, η δημοσιονομική στενότητα και ο μεταβαλλόμενος ρόλος του κράτους κ.ά.. Το κεφάλαιο 8 παρουσιάζει όλα τα υπάρχοντα μέσα άσκησης της περιφερειακής πολιτικής, από τα πλέον βασικά όπως οι δημόσιες δαπάνες, οι υποδομές και τα αναπτυξιακά κίνητρα και αντι-κίνητρα, έως και τα πλέον εξειδικευμένα όπως η ενίσχυση της κινητικότητας εργασίας και κεφαλαίου, οι πολιτικές ενίσχυσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, οι πολιτικές ανθρώπινου δυναμικού, οι πολιτικές άυλων υποδομών, οι πολιτικές διασυνοριακής συνεργασίας κ.ά.).

Η τρίτη ενότητα, που είναι και η μεγαλύτερη (καλύπτει περίπου το μισό βιβλίο), αναφέρεται στα διάφορα ζητήματα εφαρμογής της περιφερειακής πολιτικής και περιέχει έξι κεφάλαια. Τα τέσσερα πρώτα αναφέρονται στην οργάνωση της δημόσιας διοίκησης σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, την περιφερειακή κατανομή των δημοσίων επενδύσεων, τις πολιτικές επενδυτικών κινήτρων και περιφερειακής ανάπτυξης, τη φορολογική αποκέντρωση και τη χρηματοδότηση της τοπικής αυτοδιοίκησης. Είναι γραμμένα με άνεση, είναι πλούσια σε πληροφορίες και υλικό και έχουν καλή και εκτενή βιβλιογραφία. Πιστεύω ότι είναι αυτά τα κεφάλαια, όπως και τα τρία αναλυτικά κεφάλαια του πρώτου μέρους για τις περιφερειακές ανισότητες, που θα κάνουν το βιβλίο "δημοφιλές" ανάμεσα σε αυτούς που ασχολούνται με τα ζητήματα περιφερειακής ανάπτυξης και πολιτικής στην Ελλάδα. Τα τελευταία κεφάλαια της ενότητας και του βιβλίου αναφέρονται στην περιφερειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (κεφάλαιο 13) και στα περιφερειακά προγράμματα των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης (κεφάλαιο 14).

Το κεφάλαιο που αναφέρεται στην οργάνωση της δημόσιας διοίκησης (κεφάλαιο 9) εξετάζει εισαγωγικά τις παραλλαγές των συστημάτων διοίκησης (συγκεντρωτικό, αποκεντρωτικό και αυτοδιοίκηση) και το υφιστάμενο σύστημα διοικητικής οργάνωσης σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο στην Ελλάδα (συνταγματικό και νομοθετικό πλαίσιο). Στο κεντρικό μέρος του κεφαλαίου παρουσιάζονται αναλυτικά ο θεσμός της περιφέρειας (θεσμική διαδρομή ίδρυσης, διοικητική διάρθρωση, όργανα και αρμοδιότητες και οικονομικοί πόροι) και τα χαρακτηριστικά της τοπικής αυτοδιοίκησης τόσο της πρωτοβάθμιας όσο και της δευτεροβάθμιας (αρμοδιότητες, όργανα, έσοδα και πόροι κ.ά.). Η γενικότερη διαπίστωση είναι ότι παρά τις προσπάθειες αποκεντρώσεως και τη συνταγματική επιταγή, το συγκεντρωτικό σύστημα της χώρας παραμένει ισχυρό, ενώ οι αποκεντρωμένες βαθμίδες της διοίκησης και η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχουν περιορισμένες δυνατότητες να συμβάλουν στην περιφερειακή ανάπτυξη.

Η περιφερειακή κατανομή των δημόσιων επενδύσεων (κεφάλαιο 10) εξετάζεται αναλυτικά κατά νομό, με δείκτες ανά κάτοικο και σε σύγκριση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, για ολόκληρη την περίοδο 1976-1999 (χωρισμένη σε τέσσερις υποπεριόδους ανά εξαετία 1976-81, 1982-87, 1988-93, 1994-99) και με μια σύντομη αναφορά στα έτη 2000-2001. Το ζητούμενο αυτής της ανάλυσης είναι το πρότυπο χωρικής κατανομής των δημοσίων επενδύσεων και οι διαχρονικές μεταβολές του από τη μία περίοδο στην άλλη. Τα αποτελέσματα αυτής της ανάλυσης δείχνουν το πέρασμα από ένα έντονα συγκεντρωτικό πρότυπο κατά τη δεκαετία του 1970, που έδινε προτεραιότητα στους πόλους αστικής ανάπτυξης της χώρας και επιλεκτικά σε ορισμένες αγροτικές ή μεσαίας αστικοποίησης περιοχές, σε ένα έντονα αποκεντρωτικό και αναδιανεμητικό πρότυπο τη δεκαετία του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ενώ στη συνέχεια και μέχρι σήμερα (2001) παρουσιάζεται και πάλι χωρική συγκέντρωση των δημοσίων επενδύσεων στους δυναμικούς πόλους και άξονες ανάπτυξης (Αττική, Θεσσαλονίκη, Αχαΐα και τις μεταξύ τους συνδέσεις).

Η επιρροή των πολιτικών των επενδυτικών κινήτρων στην περιφερειακή ανάπτυξη της Ελλάδας εξετάζεται αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο (κεφάλαιο 11). Μετά μια σχετικά σύντομη αναδρομή στην πολιτική κινήτρων την πρώτη μεταπολεμική περίοδο, αναλύονται οι αναπτυξιακοί νόμοι από τη δεκαετία του 1980 μέχρι σήμερα και στη συνέχεια τα ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα ενίσχυσης των επιχειρήσεων στα πλαίσια του Β' και του Γ' ΚΠΣ, καθώς και οι διάφορες πολιτικές ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας στην ελληνική περιφέρεια, όπως οι βιομηχανικές περιοχές, τα φορολογικά κίνητρα, οι κρατικές προμήθειες, τα τεχνολογικά πάρκα κ.ά.. Στο τέλος του κεφαλαίου επιχειρείται μια ενδιαφέρουσα προσπάθεια αξιολόγησης των περιφερειακών επιπτώσεων αυτών των πολιτικών, στηριγμένη στις εγκριθείσες επενδύσεις βάσει των αντίστοιχων αναπτυξιακών νόμων των δύο δεκαετιών 1980 και 1990.

Το επόμενο κεφάλαιο (κεφάλαιο 12) εξετάζει την φορολογική αποκεντρώση και τη

χρηματοδότηση της τοπικής αυτοδιοίκησης. Ξεκινά από το συνταγματικό πλαίσιο και παρουσιάζει αναλυτικά τις διάφορες πηγές χρηματοδότησης, τους πόρους που μεταβιβάζει το κράτος στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση (κεντρικοί αυτοτελείς πόροι) για τους οποίους στη συνέχεια διερευνάται το πρότυπο κατανομής τους ανά νομό, τα διάφορα έσοδα που εισπράττονται από το κράτος υπέρ των ΟΤΑ, οι φόροι που εισπράττονται από τους ίδιους τους ΟΤΑ, τα ανταποδοτικά τέλη και η ταμειακή υπηρεσία των ΟΤΑ. Στα συμπεράσματα επισημαίνεται ότι η φορολογική εξουσία των ΟΤΑ είναι περιορισμένη και ότι δεν υπάρχει ουσιαστική πρόοδος ως προς το ζήτημα της οικονομικής αυτοτέλειάς τους. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η πρόταση της εξασφάλισης, ανάμεσα στα άλλα, και ενός ελάχιστου κόστους λειτουργίας σε όλους τους ΟΤΑ, ανεξάρτητα από το πληθυσμιακό μέγεθος, ώστε να υπάρξει άμβλυση των υφιστάμενων ανισοτήτων.

Το κεφάλαιο για την περιφερειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (κεφάλαιο 13) εξετάζει συνοπτικά το ζήτημα των περιφερειακών ανισοτήτων, την αναγκαιότητα να υπάρξει κοινοτική περιφερειακή πολιτική και τις διάφορες φάσεις διαμόρφωσης της, από το ξεκίνημα της ΕΟΚ έως την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (περίοδος 1957-1975) και στη συνέχεια έως την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1975-1987), δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στην πρόσφατη περίοδο (1989-2006) και τις αντίστοιχες τρεις περιόδους προγραμματισμού. Το κεφάλαιο καταλήγει με την εξέταση της συμβολής της κοινοτικής διαρθρωτικής πολιτικής στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου (κεφάλαιο 14) αναφέρεται στα περιφερειακά προγράμματα των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης της Ελλάδας, όπου μετά από μια σύντομη παρουσίαση της κατάστασης του περιφερειακού σχεδιασμού της χώρας, διερευνάται η διαχρονική βαρύτητα του άξονα περιφερειακής ανάπτυξης των ΚΠΣ και το ζήτημα του αναδιανεμητικού ή όχι χαρακτήρα των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Εξετάζεται επίσης το μέλλον της περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα σε συνάρτηση με την εικόνα των περιφερειακών ανισοτήτων μετά τη διεύρυνση. Τέλος, στα συμπεράσματα επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, η μείωση διαχρονικά του άξονα περιφερειακής ανάπτυξης των ΚΠΣ, η διαρκής μετατόπιση προτεραιοτήτων και η αλλοίωση του περιεχομένου του αρχικού προγραμματισμού, η εμμονή στις "βασικές υποδομές" κ.ά..

Συνολικά το βιβλίο έχει τη δομή ενός βιβλίου που συνθέτει αυτοτελή κείμενα των συγγραφέων. Τα κεφάλαια είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους και το καθένα θα μπορούσε να είναι ένα ολοκληρωμένο άρθρο δημοσιευμένο σε επιστημονικά περιοδικά ή σε συλλογικούς τόμους. Την εικόνα αυτή υπογραμμίζει και η επιλογή να παρατίθεται η βιβλιογραφία στο τέλος κάθε κεφαλαίου.

Από την άλλη πλευρά όμως θα πρέπει να τονιστεί ότι υπάρχει σημαντική θεματική συνοχή και η δομή του βιβλίου, όπως φάνηκε από την παρουσίαση που προηγήθηκε, παρακολουθεί συστηματικά όλα τα βασικά θέματα που σχετίζονται με την "περιφερειακή ανάπτυξη

στην Ελλάδα". Θα έλεγα μάλιστα ότι, στην πλειοψηφία των κεφαλαίων, εξετάζεται σε βάθος το ζήτημα που το κάθε κεφάλαιο διαπραγματεύεται. Στα θετικά της προσέγγισης θα πρέπει να προστεθεί η πολύ ενδιαφέρουσα και ενημερωτική βιβλιογραφία, καθώς και η πολύ σημαντική επιλογή να παρατίθενται τα αναλυτικά στοιχεία (συχνά δυσεύρετα ή προκύπτοντα από δύσκολη πρωτογενή συγκέντρωση). Τα δύο τελευταία αυτά χαρακτηριστικά θα κάνουν το βιβλίο ιδιαίτερα δημοφιλές μεταξύ των φοιτητών και των ερευνητών που ασχολούνται με τα σχετικά θέματα.

Αν πράγματι η δομή του βιβλίου, με τη μορφή των ολοκληρωμένων "άρθρων", καταλήγει τελικά να είναι πλεονέκτημα, ελλοχεύει ένας άλλος κίνδυνος, αυτός της έλλειψης ισορροπίας μεταξύ των κεφαλαίων και το εξεταζόμενων ζητημάτων. Ευτυχώς αυτή η έλλειψη ισορροπίας εμφανίζεται ελάχιστα και αφορά κυρίως την περιορισμένη έκταση που αφιερώνεται στα πιο θεωρητικά κεφάλαια, και ιδίως στο πρώτο κεφάλαιο που εισάγει στις θεωρίες περιφερειακής ανάπτυξης (17 σελίδες είναι εξαιρετικά λίγες για ένα τόσο μεγάλο βιβλίο). Πιστεύω ότι ένα περισσότερο ισχυρό και αναλυτικό κεφάλαιο για τις θεωρίες περιφερειακής ανάπτυξης θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο, ιδίως για τους φοιτητές, και θα πρόσφερε μια βάση που θα έδινε ίσως τη δυνατότητα στο βιβλίο να αποκτήσει μεγαλύτερη εσωτερική συνοχή. Βέβαια, η συμβολή στην ίδια την περιφερειακή θεωρία δεν είναι, ούτε όφειλε να είναι, ο στόχος του βιβλίου. Η πραγματική συμβολή του βρίσκεται ακριβώς στην πολυσυλλεκτικότητα και το εύρος των θεμάτων που θίγονται, καθώς και στην προσπάθεια των συγγραφέων να αποφύγουν κενά πληροφόρησης και απουσία ζητημάτων που θεωρούνται κρίσιμα.

Πρόκειται τελικά για ένα βιβλίο που θα αποτελέσει βασική αναφορά για τα θέματα περιφερειακής ανάπτυξης και περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα. Συγκεντρώνει ένα υλικό συχνά πολύ αναλυτικό που επιτρέπει σε ερευνητές και φοιτητές να κατανοήσουν και να χρησιμοποιήσουν τόσο τα πρωτογενή στοιχεία όσο και τα συμπεράσματα της επεξεργασίας τους από τους συγγραφείς του τόμου. Δεν υπάρχουν πολλά βιβλία με τα παραπάνω χαρακτηριστικά και οι συγγραφείς είναι οι πλέον ειδικοί για να πραγματοποιήσουν ένα τέτοιο εγχείρημα.

